

RELIGIA WOKE

Jean-François Braunstein (n. 1953, Marsilia) este profesor de filozofie contemporană la Universitatea Paris 1 Panthéon-Sorbonne, unde predă cursurile de istoria științelor, filozofia medicinei și etică medicală. A mai publicat, printre altele: *Canguilhem: Histoire des sciences et politique du vivant* (PUF, 2007); *L'histoire des sciences: Méthodes, styles et controverses* (Vrin, 2008); *La philosophie de la médecine d'Auguste Comte: Vaches carnivores, Vierge Mère et morts vivants* (PUF, 2009); *La philosophie devenue folle: Le genre, l'animal, la mort* (Grasset, 2018; în curs de traducere la Editura Humanitas). *La religion woke* (Grasset, 2022) este un bestseller, fiind tradus deja în mai multe limbi.

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Manuela Manița, Veronica Dinu

Tipărit la Artprint

Jean-François Braunstein
La religion woke
© Éditions Grasset & Fasquelle, 2022
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2024, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Braunstein, Jean-François
Religia woke: cum a căzut pradă Occidentul unei mișcări iraționale /
Jean-François Braunstein;
trad. din franceză de Emanuela Jalbă-Șoimaru. –
București: Humanitas, 2024
ISBN 978-973-50-8669-5
I. Jalbă-Șoimaru, Emanuela (trad.)

1

2

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

Evidența, falsul și adevărul trebuie apărate. Truismele sunt adevărate – ține-te de asta! Lumea solidă există, iar legile ei nu se modifică. Pietrele sunt tari, apa e lichidă, obiectele lăsate libere cad către centrul Pământului.

— George Orwell, 1984*

* Trad. Mihnea Gafița, Polirom (n. tr.).

Pentru Antoine și Hélène
Pentru Corinne

Cuprins

Introducere	11
Nebunii epidemice?	14
French Theory revine în forță?	17
„Cred pentru că este absurd”	21
„Când profețiile nu se-mplesc”	25
I. PRIMA RELIGIE CARE A LUAT NAȘTERE ÎN MEDIUL UNIVERSITAR.	29
Originea termenului woke	29
Un cuvânt împrumutat din cultura pop a negrilor	30
O religie americană.	34
„Trezirile religioase” protestante	34
„Marea Trezire” woke	37
„Aleșii” și religia elitelor	40
O religie universitară	43
Noile „studii” și „spălarea” ideilor	46
Textele sacre woke	48
Ritualurile woke	51
O religie fără iertare: „privilegiul rasei albe”	53
Neprihăniții și impurii	58
Rescrierea istoriei	65
O religie fără ideea de viitor	67
Religia celor fragili	70
Dictatura „fulgilor de nea”	71
Fragili, prea fragili	78
„Tirania îngrijirii”	81

II. O RELIGIE CONTRA REALITĂȚII	
Teoria genului	84
Inventarea genului și dispariția corpului biologic	85
Transgenderii, „eroii timpului nostru”	93
Lumea imaginară a genului	98
Femeile dispar	106
Persoanele trans vs lesbiene și feministe	114
Războiul cu realitatea.	120
III. O RELIGIE CONTRA UNIVERSALISMULUI	
Teoria critică a rasei	128
Rasismul este pretutindeni	130
„Toți albi sunt rasiști”.	133
„Fragilitatea albilor”	137
Privilegiul alb și „hegemonia rasei albe” (<i>whiteness</i>)	141
„Tăcerea albilor înseamnă violență”	145
Contra indiferenței față de culoarea pielii	146
Negrii contra rasismului woke.	149
Intersecționalitatea și politica woke	154
IV. O RELIGIE CONTRA ȘTIINȚEI	
Epistemologiile punctului de vedere	169
Adepții woke contra științei	169
„Cunoaștere situată” vs știință	176
O epidemie de epistemologii	186
Mai degrabă Kuhn decât Foucault.	196
Militanții woke vs Epoca Luminilor	200
Concluzie	205
Universități în criză	205
Îndoctrinarea tinerilor	207
Noul „război cultural”.	212
Geopolitica wokismului	216
„Nu trebuie decât să spuneți nu”	219
Mulțumiri	223

Introducere

„Bărbații pot rămâne însărcinați“, „femeile au penis“, „femeile trans sunt tot femei“, „toți albi sunt rasiști“, „toți negrii sunt victime“, „dacă spui că nu ești rasist, atunci sigur ești“, „biologia este machistă“, „matematica este rasistă“, „Churchill este rasist“, „Schœlcher* este sclavagist“ – și așa mai departe. Astfel de proclamații sunt surprinzător de absurde. Cu toate acestea, sunt afirmațiile de bază ale gândirii woke, care devine norma în societățile occidentale. Aceasta se bazează pe teorii precum „teoria genului“, „teoria critică a rasei“ și „teoria intersecțională“, care au devenit normative în universitățile noastre. Adepții mișcării woke explică genul ca pe „o chestiune de alegere“ și susțin că tot ceea ce contează este conștiința faptului de a fi bărbat, femeie sau orice altceva. Rasa a devenit din nou un factor determinant esențial al existenței noastre în societate: oamenii albi sunt prin definiție rasiști, iar cei care sunt „rasializați“ (*racialized*, în engleză; *racisés*, în franceză), adică discriminați rasial, nu pot fi niciodată rasiști. În ceea ce privește intersecționalitatea, aceasta este un „instrument“ conceput să confere greutate tuturor victimelor identitare și să îndemne la luptă împotriva celor care sunt responsabili de

* Victor Schœlcher (1804–1893), jurnalist și om politic francez, unul dintre cei mai mari susținători ai abolirii sclaviei (n. tr.).

această discriminare.* Este o chestiune de la sine înțeleasă: bărbatul alb occidental heterosexual, prin definiție sexist, rasist și colonialist, este „țapul ispășitor perfect”¹. Cei care nu acceptă aceste teorii woke sunt denunțați pe rețelele de socializare și, ori de câte ori este posibil, dați afară de la locul de muncă, din universitate sau din orice altă parte. Mass-media și numeroși politicieni îmbrățișează cu entuziasm aceste teorii, iar ceea ce era cândva doar o curiozitate americană a devenit, cu o viteză extraordinară, discursul oficial al elitelor noastre.

Am putea fi tentați să ne consolăm spunându-ne că acest fenomen vizează doar facultățile de științe umaniste, care au văzut mai de toate. Dar ofensiva woke se desfășoară în prezent în facultățile de științe și de medicină: științele exacte sunt ele însele acuzate că ar fi „rasiste” și „machiste”. De asemenea, este important să ne dăm seama că valul woke nu se oprește la porțile universităților. Prin introducerea ideilor legate de gen (*gender*) și a teoriei critice a rasei (*critical race theory*), el este din ce în ce mai prezent în învățământul primar și

* European Institute for Gender Equality oferă următoarea definiție pentru intersecționalitate: „Instrument analitic de studiu, înțelegere și răspuns la modul în care sexul și genul se intersectează cu alte caracteristici/identități individuale și la modul în care aceste intersecții contribuie la experiențele unice de discriminare [...]. Analiza intersecțională are scopul de a dezvălui identitățile multiple și a scoate la iveală diferitele tipuri de discriminare intersecțională și multiplă și dezavantajarea care apare ca urmare a combinației de identități și a intersecțiilor sexului și genului cu alte motive“ (https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1050?language_content_entity=ro) (n. tr.).

1. P. Bruckner, *Un coupable presque parfait: La construction du bouc émissaire blanc*, Grasset, Paris, 2020 [*Un vinovat aproape perfect: Cum se construiește un nou tip de rasism*, trad. Doru Mareș, Trei, București, 2021 – n. tr.]. Pascal Bruckner prevăzuse deja această evoluție în lucrarea sa vizionară *Le sanglot de l'homme blanc: Tiers-Monde, culpabilité, haine de soi*, Le Seuil, Paris, 1983.

secundar, atât în Statele Unite, cât și în Franța. Activiștii woke care au devenit profesori sunt militanți entuziaști, hotărâți să modeleze noua umanitate pe care o predică religia woke: astfel, îi învață pe copii, începând din școala primară și fără acordul părinților, că genul este o chestiune de alegere și nu are nimic de-a face cu corpul. Îi învață pe elevii albi că sunt neapărat rasiști, iar pe elevii „rasializați” că sunt automat victime.

Dar wokismul nu se limitează la domeniul învățământului. După cum remarca pe bună dreptate jurnalistul american Andrew Sullivan, „acum trăim cu toții în campusuri”¹. Elitele occidentale, care au devenit militante în perioada studiilor, răspândesc acum aceste idei pe rețelele sociale, în mass-media, în edituri și în sectoarele culturale. Capitalismul woke se dezvoltă în marile companii, cu politici de „Diversitate, Echitate, Incluziune”(DEI), adică politici de discriminare pozitivă, care contravin tuturor principiilor meritocrației.² Big Tech, la fel ca Netflix și rețelele de socializare, promovează masiv gândirea corectă din punct de vedere politic. Adeptele woke sunt și ele din ce în ce mai prezente în lumea politică; Sandrine Rousseau, de exemplu, face elogiul vrăjitoarelor în defavoarea inginerilor: „Lumea moare de prea multă raționalitate, din pricina deciziilor luate de ingineri. Aș prefera ca femeile să facă vrăji în loc ca bărbații să construiască reactoare nucleare”³.

Cei care au crezut că această modă se va limita la țările anglo-saxone au parte de o mare surpriză. Ar fi trebuit să-și

1. A. Sullivan, „We All Live on Campus Now”, *New York Intelligencer*, 9 febr. 2018.

2. Pentru Statele Unite, v. V. Ramaswamy, *Woke, Inc.: Inside Corporate America's Social Justice Scam*, Center Street, New York, 2021. Pentru Franța, v. A. de Guigné, *Le capitalisme woke: Quand l'entreprise dit le bien et le mal*, Presses de la Cité, Paris, 2022.

3. L. Daussy, „Sandrine Rousseau et le «féminisme inclusif»”, *Charlie Hebdo*, 25 aug. 2021.

amintească legea enunțată de Bruno, în romanul *Particulele elementare* al lui Michel Houellebecq, care spunea despre tatăl său, un chirurg estetician, că „ratase complet piața sânilor silicați”: „Pentru el era o modă trecătoare, ce nu avea să treacă dincolo de piața americană. O tâmpenie, evident. Nu există exemplu de modă venită din Statele Unite care în câțiva ani să nu invadeze Europa Occidentală; nici unul”¹.

În fața acestui val de iraționalitate care mătură totul în cale, suntem tentați „să râdem” sau „să plângem”, dar trebuie, conform imperativului spinozist, să încercăm „să înțelegem” ceea ce se petrece în fața ochilor noștri.² Lucru ce pare cu atât mai urgent cu cât aceste teorii continuă să câștige teren, chiar dacă absurditatea lor evidentă ar fi trebuit să le descalifice de mult timp. Nu mai este suficient să ne lăsăm purtați de val, ci trebuie să încercăm să înțelegem motivele succesului lor. Cel mai uimitor nu e că o mână de entuziaști propovăduiesc teorii extravagante, ci că ele se bucură de un ecou imens și se răspândesc într-un ritm exponențial. Din păcate, nu ne rămâne decât să presupunem că aceste idei nu sunt sortite să dispară prea curând.

Nebunii epidemice?

Doi dintre cei mai incisivi critici ai „culturii” woke au dat cărților lor titluri care se referă la aceasta ca la un fel de nebunie. Eseistul englez Douglas Murray a abordat cu mult spirit

1. M. Houellebecq, *Les particules élémentaires*, Flammarion, Paris, 1998, p. 93 [*Particulele elementare*, trad. Emanoil Marcu, Polirom, Iași, 2012, p. 33 – n. tr.].

2. Spinoza, *Traité politique* (I, § 4): „Am avut grijă să nu fac haz de necazul acțiunilor omenești, să nu plâng din cauza lor, să nu le osândesc, ci să dobândesc o adevărată cunoaștere a lor” (*Œuvres*, t. IV, Garnier-Flammarion, Paris, p. 12).

analitic „nebulnia mulțimilor“¹. Cartea lui se deschide cu o observație care reprezintă în egală măsură un îndemn la acțiune: „Trăim într-o perioadă de mare nebunie colectivă. În public și în privat, pe internet și în societate, în general, comportamentul oamenilor este din ce în ce mai irațional, febril, gregar și pur și simplu nesuferit [...]. Această nebunie, o demență colectivă, este un fenomen care ne copleșește și din mijlocul căruia trebuie să încercăm să ne eliberăm“². În mod similar, Gad Saad, profesor la Universitatea Concordia din Montréal, diagnostichează wokismul ca pe un fel de „parazit“ care afectează mințile oamenilor: „Occidentul suferă în prezent de o pandemie devastatoare, o boală colectivă care distruge capacitatea oamenilor de a gândi rațional“³. Saad chiar îi atribuie acestei noi maladii o denumire plină de umor. Sindromul parazitar al struțului (*ostrich parasitic syndrome* – OPS) este „o boală a gândirii dezordonate, care le răpește oamenilor capacitatea de a recunoaște adevăruri la fel de evidente precum existența soarelui“⁴. Saad diagnostichează, de fapt, pierderea totală a simțului realității în cazul acestor adepți woke, care înmulțesc afirmațiile contraintuitive. A numi wokismul „nebulnie“ este un mod destul de adecvat de a-l caracteriza, dar nu este suficient pentru a-l explica. Toate încercările întreprinse, începând cu secolul al XIX-lea, pentru explicarea „contagiunilor“ de idei delirante, fie că sunt descrise ca „nebulnie colectivă“ sau „contagiune mentală“, nu au dat niciodată rezultate satisfăcătoare.

1. D. Murray, *La grande déraison: Race, genre, identité*, Éditions du Toucan/L'Artilleur, Paris, 2020 [ed. orig.: *The Madness of Crowds: Gender, Race, and identity*, Bloomsbury, London, 2019 – n. tr.]. În ceea ce ne privește, am formulat această ipoteză și în *La philosophie devenue folle: Le genre, l'animal, la mort*, Grasset, Paris, 2018.

2. D. Murray, *La grande déraison*, ed. cit., p. 13.

3. G. Saad, *The Parasitic Mind: How Infectious Ideas Are Killing Common Sense*, Regnery Publishing, Washington, 2020, prefață, p. XI.

4. *Ibid.*, p. XII.

Aceste ipoteze nu țin seama de cel mai uimitor aspect, și anume că teoriile woke s-au dezvoltat mai întâi în cadrul universităților. Cum se face că, înzestrați fiind cu educație teoretică și cu spirit critic, universitarii au fost cei dintâi care s-au lăsat fermecați de ideea unui gen eliberat de corp sau care au relansat odioasa noțiune de rasă? Putem, desigur, să ne amințim observația profundă a lui George Orwell: „Trebuie să fii intelectual ca să scrii astfel de lucruri; un om obișnuit n-ar fi capabil de o asemenea idioțenie“¹. Există, cu siguranță, o satisfacție reală în a profesa idei care contravin bunului-simț și care conferă discursurilor tale o aură de profunzime și de eleganță elitistă. Este foarte incitant să te proclami deținătorul unui adevăr total inedit și, așa cum remarca în altă parte mereu iscusitul filozof englez John Gray, „cele mai nebunești idei sunt adesea cele mai influente“².

Dar ideologia woke nu este doar un snobism trecător și fără consecințe. Avem de-a face aici cu militanți care sunt dedicați cauzei lor. Nu mai e vorba despre cadre universitare, ci despre luptători în slujba unei ideologii ce conferă sens vieții lor. Oricine a avut ocazia să încerce să discute cu adepții woke știe foarte bine că are de-a face cel puțin cu entuziaști, iar în multe cazuri cu ceea ce Kant numea „vizionari“. Este suficient să te uiți la unul dintre numeroasele videoclipuri ce relatează preluarea puterii de către aceștia la Universitatea Evergreen din Statele Unite, pentru a înțelege că este imposibil să te contrazici cu niște tineri activiști care nu se deosebesc cu nimic de Gărzile Roșii chineze din timpul Revoluției Culturale. După cum spunea foarte tranșant unul dintre

1. G. Orwell, „Notes sur le nationalisme“, în *Essais, articles, letters*, vol. III (1943–1945), *Îvrea-Encyclopédie des nuisances*, Paris, 1998, p. 476.

2. J. Gray, *Seven Types of Atheism*, Farrar, Strauss and Giroux, New York, 2018, p. 51.

agresorii lui Bret Weinstein, singurul profesor de la Universitatea Evergreen din SUA care a avut curajul să le țină piept acestor militanți și să încerce să vorbească rațional cu ei: „Nu mai raționați, logica este rasistă”¹. Această afirmație rezumă natura radicală a unei mișcări inaccesibile rațiunii.

French Theory revine în forță?

O altă ipoteză care ar putea explica nașterea gândirii woke ar fi aceea de a o vedea ca pe un rezultat indirect al importului în Statele Unite al autorilor French Theory („Teoria Franceză”), în principal Foucault, Derrida și Lyotard. Gânditorii și activiștii woke vor fi preluat aceste idei, care, după ce au infuzat campusurile americane, s-au întors asupra noastră, ca un bumerang. Acesta este punctul de vedere al opozanților woke, precum James Lindsay și Helen Pluckrose, autorii unei cărți fundamentale pe această temă, care îi acuză pe autorii francezi de răspândirea unor idei ce urmăresc distrugerea rațiunii.² Pluckrose crede chiar că acestea amenință nu doar rațiunea, ci și „democrația liberală și modernitatea însăși”. Concluzia sa este clară: „Intellectualii francezi au ruinat Occidentul”³. Brice Couturier face aceeași analiză în studiul său asupra generației woke. Se

1. Ar trebui văzut acest videoclip în franceză care arată cum studenții woke au preluat conducerea facultății Evergreen în 2017, fără nici o rezistență din partea profesorilor, care au acceptat umilințele ce le-au fost impuse. <https://www.youtube.com/watch?v=u54cA-vqLRpA>. Pentru mai multe detalii despre acest caz, v. O. Moos, „The Great Awakening: Réveil militant, justice sociale et religion”, *Études et analyses*, nr. 43, dec. 2020.

2. H. Pluckrose, J. Lindsay, *Le triomphe des impostures intellectuelles: Comment les théories sur l'identité, le genre, la race gangrènent l'université et nuisent à la société*, H&O, Béziers, 2021.

3. H. Pluckrose, „How French «Intellectuals» Ruined the West: Post-modernism and Its Impact, Explained”, *Area*, 27 mart. 2017.